

Jabok – Vyšší odborná škola sociálně pedagogická a teologická

5. Důchodové pojištění a dávky z něj plynoucí

Sociální politika 2

Iva Poláčková

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Inovace VOV
pedagogicko-sociální oblast

Struktura prezentace:

- Důchodové pojištění – právní úprava v ČR, principy, způsoby financování
- Dávky vyplácené z důchodového pojištění

Důchodové pojištění

- *„V rámci základního důchodového pojištění jsou zabezpečeny všechny případy dlouhodobého ohrožení následkem sociální události, při které dochází ke ztrátě zdroje obživy (tedy výdělku) a schopnosti si takový zdroj opatřit. Podle příčiny vzniku a jim odpovídajících způsobů řešení jsou rozlišovány následující sociální situace zabezpečené dlouhodobými dávkami:*
 - a) stáří,*
 - b) invalidita,*
 - c) ovdovění a osiření.“*

(Krebs, 2015: 226)

Základní legislativní úprava důchodového pojištění

- Základním právním předpisem, který upravuje nároky na důchody ze základního důchodového pojištění, způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu, je **zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění**, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996.

Dávky důchodového pojištění

Starobní
důchod

Invalidní
důchod I. –
III. stupně

Vdovský
důchod

Vdovecký
důchod

Sirotčí
důchod

Charakteristika systému důchodového pojištění

Základní důchodová soustava je **povinná pro všechny fyzické osoby**, které jsou výdělečně činné na území ČR. Důchodový systém se skládá ze dvou pilířů:

1. pilíř - povinné základní důchodové pojištění:

- dávkově definované a průběžně financované (PAYGO),
- univerzální a zabezpečuje všechny ekonomicky aktivní osoby,
- právní úprava je jednotná pro všechny pojištěnce.

X 2. pilíř – zrušen k 31. 12. 2015

3. pilíř - doplňkové penzijní připojištění se státním příspěvkem, které je kapitálově financované – komerční produkty

Z čeho se skládá každý důchod?

Důchod se skládá ze dvou složek:

- **ZÁKLADNÍ VÝMĚRA**
- od 1. 1. 2021 – 3 550,- Kč
- Stanovená pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělků.
- **PROCENTNÍ VÝMĚRA**
- Starobní důchod - určuje se procentní sazbou z výpočtového základu podle získané doby pojištění.
- Invalidní důchod - závisí na délce doby pojištění, příjmech dosahovaných před vznikem invalidity a na stupni invalidity.
- Pozůstalostní důchody – závisí na délce doby důchodového pojištění zemřelé osoby a výši jejich výdělků dosažených v rozhodném období.

Nárok na výplatu dávek z důchodového pojištění

- Pro každý typ důchodu jsou stanoveny specifické podmínky pro výplatu dávky (viz dále).
- Důležitou podmínkou je **doba pojištění**, tedy doba účasti osob na pojištění u osob uvedených v zákoně (i dobrovolně účastných).
- Pakliže není možné naplnit potřebnou dobu pojištění výdělečnou činností nebo dobrovolnou účastí, je možné ji do určité míry splnit tzv. náhradní dobou pojištění.

Náhradní doba pojištění

- Náhradní doba pojištění je období, ve kterém se **neodvádí žádné pojistné**, přesto se tyto **doby za určitých podmínek započítávají do potřebných let pojištění pro důchod**.
- Náhradní doba pojištění, která se započítává ze 100%:
 - *péče o dítě do 4 let věku,*
 - *péče o závislou osobu,*
 - *vojenská služba.*

Náhradní doba pojištění

- Do doby pojištění se započítává i tzv. náhradní doba pojištění (§ 5 zákona o důchodovém pojištění), avšak pouze v rozsahu 80 %, pokud jde o:
 - *dobu studia (studium probíhající po 31. prosinci 2009 se však již za náhradní dobu pojištění nepovažuje),*
 - *dobu vedení v evidenci úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání, jestliže náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci a v rozsahu tří let také doba, kdy uvedené dávky nenáleží s tím, že před dosažením věku 55 let, se do ní započítává v rozsahu nejvýše jednoho roku,*

Náhradní doba pojištění

- *doby, po které jsou osoby se zdravotním postižením zařazené v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost,*
- *doba výkonu civilní služby a*
- *doba pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně (před 1. lednem 2010 doba pobírání plného invalidního důchodu).*

Starobní důchod – podmínky nároku

- Pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže **získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl stanoveného věku (důchodový věk)**, popř. splňuje další podmínky stanovené v zákoně.
- Doba pojištění je stanovena v zákoně o důchodovém pojištění a pro pojištěnce, který dosáhl důchodového věku po roce 2018 je stanovena v délce 35 let (podrobněji viz § 29, zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění).
- Zákon umožňuje využít institutu tzv. předčasného starobního důchodu (starobní důchod před dosažením důchodového věku) – viz § 31, zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění), který je však krácen.

Starobní důchod – důchodový věk

- Důchodový věk je upraven v § 32, zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, a je stanoven odlišně pro pojištěnce dle roku, ve kterém se narodili (pro porovnání je možné navštívit webové stránky ČSSZ - <https://www.cssz.cz/web/cz/starobni-duckod-podrobne>).
- V současné době je důchodový věk pro pojištěnce narozené po roce 1971 stanoven na 65 let.

Výše starobního důchodu

- Starobní důchod se skládá se **základní výměry** (od 1. 1. 2021) je stanovena ve výši 3 550 Kč) a z **procentní výměry**, která se stanoví procentní sazbou z výpočtového základu podle rozhodné doby pojištění.
- Při výpočtu výše starobního důchodu hraje roli:
 - *rozhodné období*
 - *vyložené doby*
 - *vyměřovací základ*
 - *všeobecný vyměřovací základ*
 - *přepočítací koeficient*
 - *koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu*
 - *roční vyměřovací základ*
 - *osobní vyměřovací základ*
 - *výpočtový základ*
 - *redukční hranice*

Invalidní důchod – podmínky nároku

- Pojištěnec má nárok na invalidní důchod, jestliže nedosáhl věku 65 let a stal se:
 - a) invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na starobní důchod,
 - b) invalidním následkem pracovního úrazu.

Invalidní důchod – posuzování invalidity

- Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu nastal **pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %**.
- Jestliže tedy pracovní schopnost pojištěnce poklesla:
 - a) nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu I. stupně,
 - b) nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu II. stupně,
 - c) nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu III. stupně.

Pracovní schopnost a její pokles

- **Pracovní schopností** se rozumí schopnost pojištěnce vykonávat výdělečnou činnost odpovídající jeho tělesným, smyslovým a duševním schopnostem, s přihlédnutím k dosaženému vzdělání, zkušenostem a znalostem a předchozím výdělečným činnostem.
- **Poklesem pracovní schopnosti** se rozumí pokles schopnosti vykonávat výdělečnou činnost v důsledku omezení tělesných, smyslových a duševních schopností ve srovnání se stavem, který byl u pojištěnce před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

Invalidní důchod – doba pojištění

- a) do 20 let méně než jeden rok,
- b) od 20 let do 22 let jeden rok,
- c) od 22 let do 24 let dva roky,
- d) od 24 let do 26 let tři roky,
- e) od 26 let do 28 let čtyři roky a
- f) nad 28 let pět roků.

Invalidní důchod – rozhodné období

- Potřebná doba pojištění pro nárok na invalidní důchod se zjišťuje z období před vznikem invalidity, a jde-li o **pojištěnce ve věku nad 28 let, z posledních deseti roků před vznikem invalidity.**
- **U pojištěnce staršího 38 let** se podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod považuje za splněnou též, byla-li tato doba získána **v období posledních 20 let před vznikem invalidity; potřebná doba pojištění činí přitom 10 roků.**

Výše invalidního důchodu

Výše základní výměry invalidního důchodu činí 3 550,- Kč měsíčně (od 1. 1. 2021).

Výše procentní výměry invalidního důchodu činí za každý celý rok doby pojištění:

- a) 0,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu *I. stupně*,
- b) 0,75 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu *II. stupně*,
- c) 1,5 % výpočtového základu měsíčně, jedná-li se o invalidní důchod pro invaliditu *III. stupně*.

Invalidní důchod v mimořádných případech

- Na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně má nárok též osoba, která dosáhla aspoň 18 let věku, má trvalý pobyt na území České republiky a je invalidní pro invaliditu třetího stupně, jestliže tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku a tato osoba nebyla účastna pojištění po potřebnou dobu.
- Za invaliditu třetího stupně se pro tyto účely považuje též takové omezení tělesných, smyslových nebo duševních schopností, které má za následek neschopnost soustavné přípravy k pracovnímu uplatnění.

Výše invalidní důchod v mimořádných případech

Základní výměra je stejná jako v případě invalidního důchodu, výše procentní výměry invalidního důchodu činí *měsíčně* 45 % výpočtového základu;

pro účely stanovení výpočtového základu se za osobní vyměřovací základ považuje všeobecný vyměřovací základ, který o dva roky předchází roku přiznání invalidního důchodu, vynásobený přepočítacím koeficientem pro úpravu tohoto všeobecného vyměřovacího základu.

Vdovský/vdovecký důchod

- Vdovský a vdovecký důchod patří mezi pozůstalostní důchody (tzv. odvozené).
- Náleží pozůstalému po zemřelé osobě, která byla/ byl poživitelem starobního nebo invalidního důchodu, nebo
- splnila ke dni smrti podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod anebo zemřela následkem pracovního úrazu.
- *Tzn., že pro nárok na vdovský/vdovecký důchod nestačí pouze nastalá sociální událost „úmrtí živitele“, ale je potřeba ještě splnit jednu z výše uvedených podmínek.*

Jak dlouho náleží výplata vdovského/vdoveckého důchodu?

- **Vdovský/vdovecký důchod** náleží po dobu jednoho roku od smrti manžela/manželky. Po uplynutí této doby má vdova/vdovec nárok na vdovský/vdovecký důchod, jestliže:
 - *pečuje o nezaopatřené dítě,*
 - *pečuje o dítě, které je závislé na péči jiné osoby ve stupni II až IV,*
 - *pečuje o svého rodiče nebo rodiče zemřelého manžela/ky, který s ní/m žije v domácnosti a je závislý na péči jiné osoby ve stupni II až IV,*
 - *je invalidní ve třetím stupni,*
 - *dosáhl/a zákonem stanoveného věku.*
- Nárok vznikne znovu, jestliže nastane jedna z výše uvedených podmínek do dvou let po zániku dřívějšího nároku na vdovský/vdovecký důchod.

Zánik nároku na vdovský/vdovecký důchod

- Nárok na výplatu zaniká, pokud po 12 měsících výplaty nedojde ke splnění alespoň jedné z výše uvedených podmínek, případně pokud jedna z podmínek nenastane do dvou let od zániku nároku na pozůstalostní důchod.
- Nárok na pozůstalostní důchod zaniká také uzavřením nového manželství nebo dnem právní moci rozhodnutí soudu o tom, že vdovec/vdova úmyslně způsobil/a smrt manželky/manžela jako pachatel/ka, spolupachatel/ka nebo účastník/účastnice trestného činu.

Výše vdovského/vdoveckého důchodu

- Výše důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry.
- Výše základní výměry důchodu činí 3 550,- Kč měsíčně (od 1. 1. 2021).
- Výše procentní výměry důchodu činí 50 % procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně), na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

Sirotčí důchod

- Nárok má nezaopatřené dítě, zemřel-li rodič (osvojitel) dítěte nebo osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů a dítě bylo na tuto osobu v době její smrti převážně odkázáno výživou, kterou nemohli ze závažných důvodů zajistit jeho rodiče.
- *S účinností od 1. 2. 2018 se zmírnily podmínky nároku na sirotčí důchod. Osiřelé nezaopatřené dítě má nově nárok i v případě, že zemřelá osoba (zpravidla rodič) starší 28 let v období deseti let před úmrtím odpracovala aspoň jeden rok anebo zemřelá osoba starší 38 let v období dvaceti let před úmrtím odpracovala aspoň dva roky.*

Nárok na sirotčí důchod

- Oboustranně osiřelé dítě má nárok na sirotčí důchod po každém ze zemřelých rodičů.
- Nárok na sirotčí důchod nevzniká po pěstounovi nebo jeho manželovi.
- Nárok na sirotčí důchod zaniká osvojením. Dojde-li ke zrušení osvojení, vznikne nárok na sirotčí důchod znovu.
- Zaniká, přestane-li platit podmínka nezaopatřenosti.

Nárok na sirotčí důchod

- Výše důchodu se skládá ze dvou složek, a to ze základní výměry a z procentní výměry.
- Výše základní výměry důchodu činí 3 550,-Kč měsíčně (od 1. 1. 2021); v případě oboustranného sirotka náleží základní výměra pouze jednou.
- Výše procentní výměry důchodu činí 40 % procentní výměry důchodu, na který měl nebo by měl nárok zemřelý v době smrti.

Zdroje:

- KREBS, Vojtěch. *Sociální politika*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2
- Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- <https://www.cssz.cz/web/cz/duchody-obecne-informace>

- **Obrazové zdroje:**

Obr. 1 - <https://pixabay.com/cs/photos/ruce-skl%C3%A1dac%C3%AD-%C5%BEena-star%C3%A9-prst-1209337/>

